

автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / С. А. Підченко. – Луганськ, 2009. – 20 с.

3. Моїсеєнко Л. М. Християнські конфесії Донбасу (1880–1914 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Л. М. Моїсеєнко. – Донецьк, 2009. – 20 с.

4. Моїсеєнко Л. М. Християнські конфесії Донбасу (1880–1914 рр.): монографія / Л. М. Моїсеєнко. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – 272 с.

5. Татаринов С. Й. Історія православ'я Донеччини (XVIII – XX століття) / С. Й. Татаринов, Н. О. Тутова. – Артемівськ: [б. в.], 2010. – 179 с.: іл.

6. Федьків А. Б. Внесок парафіяльного духовенства в розвиток початкової освіти на Донбасі в XIX ст. / А. Б. Федьків // Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2010. – Вип.33. – С.28–31.

7. Фесенко А. М. Православна церква в політиці радянської влади 20–х рр. XX ст.: на матеріалах Донеччини: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / А. М. Фесенко. – Харків, 2007. – 19 с.

8. Форостюк О. Д. Православная Луганщина в годы гонений и трагических испытаний (1917–1988 гг.) / О. Д. Форостюк. – Луганск: Редакционно-издательский отдел ЛИВД, 1999. – 120 с.

9. Орлов В. М. Від релігійного андеграунду до наукової реабілітації: нові релігійні течії в історіографії 1960–х рр. – початку XXI століття / В. М. Орлов. – Полтава: Астрія, 2015. – 330 с.

10. Донбас в етнополітичному вимірі: монографія / [В. Котигоренко, О. Калакура, Л. Ковач та ін.]. – К.: ІПЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2014. – 584 с.

11. Гончаров В. В. Єврейське населення Південно-Східної України. 1861–1917 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / В. В. Гончаров. – Донецьк, 2005. – 20 с.

12. Сучкова О. Ю. Євреї в Донбасі (20–30-ті роки XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / О. Ю. Сучкова. – Донецьк, 2005. – 20 с.

References

1. Dovzhuk I. V. Rosijs'ka pravoslavna cerkva v kul'turnomu ta ekonomichnomu zhytti Donbasu u 20-h rr. XX st.: monografija / I. V. Dovzhuk, S. A. Pidchenko. – Lugans'k: Vyd-vo SNU im. V. Dalja, 2012. – 136 s.

2. Pidchenko S. A. Miscе Rosijs'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy v kul'turnomu ta ekonomichnomu zhytti Donbasu u 20-ti rr. XX st.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: спец. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / S. A. Pidchenko. – Lugans'k, 2009. – 20 s.

3. Moisejenco L. M. Hrystyjans'ki konfesii' Donbasu (1880–1914 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: спец. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / L. M. Moisejenco. – Donec'k, 2009. – 20 s.

4. Moisejenco L. M. Hrystyjans'ki konfesii' Donbasu (1880–1914 rr.): monografija / L. M. Moisejenco. – Donec'k: DVNZ «DonNTU», 2013. – 272 s.

5. Tatarynov S. J. Istorija pravoslav'ja Donechchynu (XVIII – XX stolittja) / S. J. Tatarynov, N. O. Tutova. – Artemiv's'k: [b. v.], 2010. – 179 s.: il.

6. Fed'kiv A. B. Vnesok parafial'nogo duhovenstva v rozvytok pochatkovoi' osvity na Donbasi v XIX st. / A. B. Fed'kiv // Hileja: naukovyj visnyk: zb. nauk. prac' / gol. red. V. M. Vashkevych. – K.: VIR UAN, 2010. – Vyp.33. – S.28–31.

7. Fesenko A. M. Pravoslavna cerkva v polityci radjans'koi' vlady 20-h rr. XX st.: na materialah Donechchynu: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: спец. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / A. M. Fesenko. – Harkiv, 2007. – 19 s.

8. Forostjuk O. D. Pravoslavnaja Luganshhyina v godi gonenyj u tragycheskyh yspytanyj (1917–1988 gg.) / O. D. Forostjuk. – Lugansk: Redakcyonno-izdatel'skij otdel LYVD, 1999. – 120 s.

9. Orlov V. M. Vid religijnogo andeg'raundu do naukovoi' reabilitacii': novi religijni techii' v istoriografii' 1960-h rr. – pochatku XXI stolittja / V. M. Orlov. – Poltava: Astraja, 2015. – 330 s.

10. Donbas v etnopolitychnomu vymiri: monografija / [V. Kotygorenko, O. Kalakura, L. Kovach ta in.]. – K.: ІПЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2014. – 584 с.

11. Goncharov V. V. Jevrejs'ke naselennja Pivdenno-Shidnoi' Ukrai'ny. 1861–1917 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: спец. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / V. V. Goncharov. – Donec'k, 2005. – 20 s.

12. Suchkova O. Ju. Jevrei' v Donbasi (20–30-ti roky XX st.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: спец. 07.00.01 «Istorija Ukrai'ny» / O. Ju. Suchkova. – Donec'k, 2005. – 20 s.

Orlov V. M., Ph.D. in History, research assistant of research sector research and educational work, Poltava Air and Space Museum, Department of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krichevsky (Ukraine, Poltava), vladlen-orlov@rambler.ru

The religious factor in the history of the formation of Ukrainian Donbass (XIX – the first third of the twentieth century) in the modern Ukrainian historiography

In this article analyzes the scientific works of domestic professional historians of the 1990s – beginning of the 21 century of the religious factor in the history of a Ukrainian Donbass during of the 19 – the first third of the 20th century. The religion is a key social institution, so the interaction with public authorities and political strategy of state institutions of religion and the church is relevant. At the beginning of the 21 century in the Ukraine was the accumulation of modern historical research on the religious factor in the history of individual regions, including the Donbass. This requires a detailed analysis of diverse scientific and historical works from the history of religion and the Church of the Donbass region of the 19 – the first third of the 20th century.

It identified the most popular perspective in the study of the religious history of the Donbas. The attention to the special role of Orthodoxy in the formation of the religious map of this region and the dominance of scientific papers devoted to it Orthodox institutions.

Keywords: the government policy, Donbass, history, orthodoxy, religion, modern Ukrainian historiography, Ukraine, church.

***

УДК 392.5(477.83/.86)

Триняк Л. В.,
аспірантка, Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника (Україна, Івано-
Франківськ), efimova.7@mail.ru

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ НА ПОКУТТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОГРАФІЧНІЙ СПАДЩИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Проаналізовано весільні записи другої половини ХІХ – початку ХХ ст., зроблені вітчизняними вченими-аматорами, що займалися збиральницькою та узагальнюючою роботою з даного питання. Зокрема, у дослідженні розглянуті розвідки М. Колцуняка, В. Равлюка, І. Волошинського, О. Голубовичевої, які у своїх працях висвітлювали родинну обрядовість. Їхні дослідження були записані на різних теренах Покуття, а саме в Коломийському, Снятинському, Городенківському повітах. На основі аналізу їхніх публікацій автор робить спробу визначити характерні риси покутського типу весільного обряду, розкриває основні етапи весільної обрядодії, а також простежує його локальні особливості, які побутували на Покутті.

Ключові слова: Покуття, Коломийський, Снятинський, Городенківський повіти, весільний обряд, традиції вітчизняні дослідники, локальні особливості.

Українське весілля є однією з найурочистіших і хвилюючих сімейних обрядових традицій. Саме тому весільна обрядовість завжди привертала увагу вітчизняних та зарубіжних вчених. Відзначимо, що у другій половині ХІХ ст. відбувалася систематизація та аналіз народознавчого матеріалу, з'являються перші ґрунтовні роботи з традиційної весільної обрядовості. Зокрема, це наукові публікації М. Колцуняка, В. Равлюка, І. Волошинського, О. Голубовичевої. На сьогодні є досить багато досліджень з весільної обрядовості з різних етнографічних районів України, проте весільні звичаї на Покутті та інші складові традиційної культури покутян залишаються маловивченими.

У кінці ХІХ ст. багато давніх елементів традиційної покутської обрядовості втрачаються. Причиною цьому були нові умови життя, цілеспрямована руйнівна діяльність радянської доби, відносно традиційної культури, що призвели до збіднення весільних обрядово-звичаєвих традицій. Для того, щоб відновити давні весільні традиції, треба скористатися джерельними записами давнього покутського весілля. Традиційний весільний обряд Покутського етнографічного району в

різних місцевостях мав свої звичаї, ритуали, обряди, які здебільшого співпадали, але багато в чому і відрізнялися. Як відмітив сучасний вітчизняний етнограф М. Паньків, весільні звичаї на Покутті в жодному селі не повторювалися. Саме тому, весільні звичаї кожного села є «національним культурним надбанням, своєрідним духовним заповідником» [10, с. 4].

Метою даної розвідки є аналіз джерельних матеріалів з весільної обрядовості, які зафіксували вітчизняні дослідники другої половини XIX – початку XX ст. Інформативну вартість для вивчення покутського весільного обряду мають розвідки М. Колцуняка, В. Равлюка, І. Волошинського, О. Голубовичевої. Їхні дослідження були записані в окремих повітах Покуття. Розвідки висвітлюють родинну обрядовість Коломийського, Городенківського, Снятинського повітів. Вивчення їхніх праць дасть нам змогу з'ясувати спільності і відмінності в обрядових діях на Покутті, простежити еволюцію родинного обряду, окреслити особливості шлюбного звичаю, побачити зміни у весільній обрядовості.

Однією з перших досліджень весілля на Покутті належить вчителю М. Колцуняку. Його розвідка «Весілля в Ковалівці в повіті Коломийським» записана в передгірській зоні Покуття у 1889 р. в с. Ковалівка Коломийського повіту. Публікувалася вона в тижневику «Правда» упродовж 1890–1892 рр. У ній дослідник виразно поділив весільну урочистість на окремі складові частини, послідовно розглядаючи кожну з них. Розвідка складається з 21 розділа, а саме: «сватанє», «обзорини», «конець дівоченя», «день перед слюбом», «прощі», «деревце», «шите вінків», «в селі», «вечеря», «танець», «посаг», «розплітанне», «слюб», «від слюбу», «у молодого», «у молодой», «молодий приїхав», «молоду привезли», «молоду завивають», «пирожьини», «колачини».

За свідченням М. Колцуняка, весілля на Підгір'ю починалося сватанням. Відбувалося воно у неділю ввечерю, або якато «скромної днини» [6, с. 17]. Сватів пригощали найліпшими стравами солониною, яєчно, борщ з м'ясом, кашу з пшона або рису або солодким молоком з кулешою [6, с. 19]. Коли дівчина погоджувалася на шлюб – відбувалися «обзорини», на яких родичі молодої оглядали господарство, де мала жити молода. Саме в цей день відбувався і торг, щодо «віна». Як відмітив М. Колцуняк, інколи, через незгоду приданого нареченої, весілля могло не відбутися [6, с. 20]. Заручин, які бували в інших місцевостях в с. Ковалівці не побутувало.

День перед шлюбом на Підгір'ю називали по–різному. У самій Коломії – «розколіпими», довкола Коломії – «заводина», а в Ковалівці – «посагом» [6, с. 246].

У своєму дослідженні М. Колцуняк зауважив, що до заповідей дівчина носила одну косу, яка була заплетена на потилиці. У неї упліталися червона уплітка з волічками і прикрашася цвітом та різнобарвними «биндами», котрі спадали до низу. На урочисті свята і з початком заповідей дівчину заплітали у дві коси. Їх обмотували «позліткою», і утворювали китицю, що називалася «когут», а коси закладалися на верх голови у вигляді колача. З такою зачіскою дівчина ходила аж до шлюбу, і лишень в неділю, і свята, коли йшла до церкви і під час вінчання, закосичувалася [6, с. 21]. Водночас дівчина одягала на голову вінок – «драшпанок», який робили з гусячого пір'я з додаванням позолоченого барвінку. На

шию прив'язували рівні пасма різнокольорової волічки, які називалися «баюри» або «коцики» [6, с. 22].

День перед шлюбом у Ковалівці називався «посагом». М. Колцуняк відмітив, що першим по парі пекли хліб і колачі, які мали спільну назву – «прошевий хліб». Випікали їх однаково як в домі молодого, так і молодой. Окрім цього в домі молодого випікали із найкращої муки коровай, який прикрашали різними квітами, при цьому обряді, як зазначив автор, пісень не співали [6, с. 24]. Традиційними передвесільними обрядами на Покутті були «деревце», «шиття вінків». Дослідник відмітив, що найдраматичнішим моментом передвесільної обрядовості було благословення батьків молодої, та одівання їй весільного вінка [6, с. 50].

Досить детально описаний звичай, коли молодий приїжджав по молоду. У даній місцевості побутував звичай «брама». Суть дійства полягала в тому, що перед ворітьми молодий відв'язував свій калач і давав старості, а той до калача з двох боків прив'язував по одному кінцеві з двох хусток, а дві інші кінці давав боярам, щоби тримали гору. Виходила умовна «брама», через яку тричі проходив спочатку староста, за ним – молодий, а потім – все весілля. М. Колцуняк зазначив, що проходить попід калач символічно означало щирю любов між молодятами і віддання шани хлібу [6, с. 77].

Пізнавальне значення щодо питань народного вбрання, має опис весільного головного убора молодої. Так, з дослідження М. Колцуняка дізнаємося, що покриття голови молодій відбувався в домі молодого. Свашки знімали з молодої вінок, після чого одівали «чепець». Поверх нього одягався «крубок», кінці якого називалися «циби». Рубки носили лишень молодіці, а старші жінки носили перемітки, кінці яких називалися «забори». Після обряду покриття голови молодій, за твердженням автора роботи, жодна молодіца не показувалася з розкритою головою, навіть у ночі «не вільно вийти простоволосою на двір» [6, с. 106]. Цей звичай відмітив і відомий вітчизняний етнограф, археолог, антрополог Ф. Вовк. Так, дослідник зауважив, що у всіх народів вважалося великим соромом для молодіці показувати своє волосся [6, с. 321].

Ввечерю, після «завивання» молодої, відбувалася традиція, яка в даній місцевості називалася «пирожьини». Згідно з нею, свекор послав до родичів молодої за пирогами непарне число чоловіків, яких перев'язували поверх одягу червоними жіночими поясами. Зауважимо, що с. Ковалівка знаходиться на покутсько-гуцульському етнографічному пограниччі. Саме тому, тут спостерігаються деякі звичаї, які подібні до гуцульських традицій. Так, звичай «пирожини» побутував і в гуцулів, який записав етнограф В. Шухевичем, але дещо з іншими відмінностями [12, с. 63–66].

Закінчувалося весілля обрядом «колачинами», які відбувалися інколи і тиждень після весілля у домі тестя [6, с. 111]. У цей же день відбувалася інсценізований обряд «Гуцул». Сюжет гри полягав у тому, що два хлопця переодягалися на «Гуцула» і коня, які приїхали за короваєм. Учасники гри веселили всіх присутніх розмовою і жартами для того, щоб отримати ритуальний хліб [6, с. 117].

Розвідка доповнена великою кількістю весільних обрядових пісень, яких ми налічуємо 134 одиниці. Дослідник також відмітив зміни в фольклорному супроводі весільних обрядів. Так, зі слів автора, до «завивання»

молодої всі обрядодії відбувалися під спів барвінкових пісень, а після цього обряду починали співати пісні, звані в народі – «черчатій». На думку М. Колцуняка, причина в переміні пісень полягала в тому, що молодята переходили в поважний стан молодого подружжя і жодному з них не можна було вже закосичуватися, навіть якби прийшлося брати другий раз шлюб [6, с. 103].

Наукова цінність весільної обрядовості М. Колцуняка полягає в тому, що вони походять від першоджерела, зроблені на основі власних спостережень, а також від людей, що добре знали весільний обряд і його пісенний супровід, часто були його учасниками і виконавцями. Так, М. Колцуняк зазначив, що пісні співав Василь Катеринчук з с. Мишина [6, с. 96], Онуфрій Ясінський [6, с. 90], Василь Миронюк. Основним танцем на весіллі була коломийка, яку танцювали, і одночасно співали, як зауважив автор розвідки, «без співу танців тут нема» [6, с. 39]. Такі коломийки, на прохання дослідника, записав господар з с. Ковалівки Юрій Мочернюк [6, с. 40–47]. Також М. Колцуняк зазначив, що прощу говорив Федір Долішняк з с. Стопчатова, який був старшим і поважним чоловіком [6, с. 26]. Додав автор до розвідки і давню коломийку, яку записав у 1880 р. від Петрихи Бойкової з с. Іспаса, яку вона співала на «колачинах» середушої сестри [6, с. 115].

М. Колцуняк дослівно відтворював фольклорний твір, у своєму дослідженні він посторінково подав пояснення незрозумілих діалектних слів. Окрім цього опис супроводжується коментарями, у яких автор прагне пояснити семантику тих, чи інших звичаїв. Так, весільні колачі при боці молодят на думку дослідника наслідують шаблі так, як молодята наслідують князів і княгинь, котрих влада представлялася в шаблях [6, с. 77]. Також автор дбав, щоб його публікація в науковому виданні вийшла в незмінній формі. Так, разом із рукописом весілля М. Колцуняка був доданий лист до редакції «Правда». У ньому він повідомляв, що «Мені би дуже хотілося застергти проти всяких змін правописних і місцевого виговору» [7, арк. 1–2]. З листа простежуємо, що М. Колцуняк старався зберегти діалектизми «живої мови», якою записував етнографічний матеріал.

Весільну обрядовість жителів Покуття, а саме в с. Орелець Снятинського повіту досліджував громадський діяч, вчитель, письменник В. Равлюк, який довгий час вчителював в с. Вовчківці Снятинського повіту. Ще навчаючись в гімназії, він захопився збиранням етнографічного матеріалу. Його дослідження вперше вийшло друком після смерті дослідника в 1970 р., у двотомному виданні «Весілля» під редакцією М. М. Шубравської [1, с. 183–314].

В. Равлюк подав детальний опис усіх весільних етапів, які побутували на Покутті. Серед традиційних передвесільних обрядових ритуалів дослідник відзначив, що весілля в с. Орельці розпочиналося не в «м'ясний день», а зазвичай у вівторок, п'ятницю чи неділю. Докладно В. Равлюк подав опис першого вечора весілля, який називався «деревцем». У покутян – це верховіття з ялини або вишні. Зрубував його сам князь собі та для княгині. Якщо наречений не мав свого саду, то вирубував тільки в того господаря, який жив з першою жінкою. Зазвичай навішували оздобу на деревце дівчата по старшині, дрібним гусячим п'р'ям з додаванням різних квітів. Самий верх деревця завітчували спеціальним

букетом з «кос», який робили з довгого п'р'я, із хвоста півня. До нього прив'язували квіти «василька», «чибрика» та «звездиків». Прикрасивши деревце, дівчата між собою цілувалися, плескали в долоні і викрикували: «Гой», «гой» [11, с. 184].

В. Равлюк відмітив, що вінок молодій шили протягом двох днів. Починали шити звечора в той день, коли одівали деревце, продовжували вдосвіта другого дня, «бо так годиться». До вінка пришивали чотири червоні, шовкові китиці, також чіпляли гроші, «щоби молодята мали їх повік» [11, с. 188].

Другий вечір весілля в с. Орельці називався «гуски». Третього дня молодята йшли вінчатися. Автор розвідки намагався не тільки відтворити весільне дійство в стуркуваному плані, а й подати різноманітні народні вірування пов'язаних з ним. Зокрема, дослідник зауважив, що при вінчанні молодята дотримувалися забобону, коли на молодих нічого не повинно було бути зав'язане. Так, зі слів В. Равлюка, «окрайка, що нею опрізуються, заціпки при кожусі чи там сердаці – все перев'язуване, «щоби жадні гузи не в'їзали молодих аби си добре жило» [11, с. 193]. Підкреслив дослідник і звичай обміну калачами, коли молодий приїжджав по молоду [11, с. 198–199].

Заслужують на увагу народознавчі відомості про покутське весілля, які розміщені у спареному випуску в «Матеріалах до української етнології» 1919 р., записані І. Волошинським і О. Голубовичевою. Їхні розвідки висвітлюють локальні особливості весілля в різних повітах Покуття, а саме, в с. Далешів Городенківського повіту і с. Ілинці Снятинського повіту.

Про І. Волошинського в нас досить мало відомостей, відомо лише, що проживав він у с. Далешеві Городенківського повіту. У цьому ж селі був священником, де і записував фольклорно-етнографічний матеріал [с. 128]. Був кореспондентом В. Гнатюка, про що свідчить їхня переписка [4].

Весільну обрядовість І. Волошинський записав у 1910–1913 рр. в с. Далешів Городенківського повіту. У кінці розвідки дослідник окреслив своїх респондентів, а саме: Миколу Мокрицького, Микиту Паньків, Гафію Паньків, Параску Тимрик, Савку Круца, Леся Шеремета і Михайлиху Курчака [3, с. 34].

І. Волошинський докладно описав всі весільні етапи. Серед них досить детально виділив передвесільну обрядовість. Так, дослідник зазначив, що парубок ходить до дівчини перед заручинами дарує подарунки перстень або хустинку для носа. При цьому дівчина до заручин не повинна ними хвалитися, хіба що матері або батькові. Натомість парубок міг сказати тому хлопцеві, який міг його «перебігти» [3, с. 2]. Традиційно після заручин в с. Далешеві робилося «слово», яке відбувалося за один або за два тижня перед весіллям. Запрошувалися на це дійство батька та матір нареченої з родиною, число яких сягало близько 10–20 осіб. У цей день велися переговори стосовно дати весілля, подарунків, кількості боярів з обох боків. Зі слів автора, «на цьому «слові» могли гоститися інколи і цілу добу, часом і з музикантами» [3, с. 4].

День перед шлюбом називався «коровай». Вранці молода разом з дружною йшла рвати барвінок, з якого шилися віночки молодій та молодому. На весілля запрошували кожний окремо. І. Волошинський зафіксував давній звичай, коли, ідучи запрошувати молодий в супроводі з дружною брали з собою спеціальний атрибут –

палиці, декоровані оловом. Зроблені вони були спеціально для молодого і дружби, а переховувалися у когось у селі, які при потребі зичили за колач [3, с. 5]. На весіллі запрошували все село. Дослідник відмітив, що жидів запрошували так само, як простих селян, але мало хто йшов до жида до хати. Їх запрошували, якщо зустрічали по дорозі. Так само просили кожного чужого, навіть діда, якщо його зустрінуть на дорозі [3, с. 6].

І. Волошинський у своїй розвідці подав ряд обрядів при випіканні короваю. Так, пекли його спеціально запрошенні жінки, яких повинно було бути сім або дев'ять, називалися вони – коровайниці. Як тільки коровай посадили в піч присутні коровайниці йшли три рази перекидати лопату через хату. Крім короваю випікали дві «теренки», які встромляли по боках. «Теренки» – це два прутики з фруктового дерева обкручені солодким тістом. Пізніше тісто віддавали дітям, а самі прутики зберігали, бо вважалося, що вони приносять успіх у торгівлі, тому їх брали з собою на ярмарки [3, с. 22]. Прикрашали коровай «гускою», «качкою», «теремочком» [3, с. 8].

Звернув І. Волошинський і на різноманітні весільні звичаї. Так, молода закладала нареченому за пояс хустину, з якою він повинен був ходити доки молоду не «завинють» [3, с. 12]. Також дослідник зауважив, що давно побутував звичай коли йшли з молодим у «коровай» до молодої свашки несли півня, якому на шию одягали позолочений вінок з барвінку, а як йшли назад – то їм давали курку за півня [3, с. 13]. Використання півня чи курки у весільному обряді було традиційним для багатьох народів. Це жертвовні птахи, які втілюють початок статевого життя; символ – модель цілого комплексу життя–смерть–воскресіння [9, с. 53].

Також дослідник підмітив, що коли кухарка зварила страву на весіллі, після того вона затикала і заліплювала піч глиною і відкривала її аж по шлюбі [3, с. 14]. Цікавими є записи різних весільних забобонів, які побутували на Покутті. Так, люди вірили, що якщо молода не хотіла мати швидко дітей, то коли йшла до шлюбу, клала за пазуху зачинену колодку. З цього ж приводу присідала на пальці правої руки, коли сідала за стіл – на скільки пальців присіла стільки років не буде мати дітей [3, с. 17]. При цьому І. Волошинський зауважив, що всі ці забобони у народі вважалися гріхом. Локальною своєрідністю відзначається обряд викупу нареченої. Так, у даній місцевості, коли молодий викупив молоду, брат розкладав рантух і брав їх на два вишневі прутики, молоді при цьому схиляли голови. Накривши їх рантухом він промовляв: «Дарую вас щіским, здоровем, сим завивалом, вічним покривалом» [3, с. 22]. Потім зв'язував до купи молодим голови і бив їх три рази прутиками. Після цього він знімав рантух і клав молодій на шию. Так, у весільному обряді на Покутті була традиція обмотувати молоду поверх усього одягу додатковим рантухом. Пов'язували його «на грудех навхрест під пахи у гудз на плечех, і вона в нім ходит аж до віводу» [3, с. 22]. Відзначив І. Волошинський і характерний для сіл Покуття звичай, коли зранку на другий день весілля, молодий йшла з дружною набирати воду [3, с. 31]. Зауважимо, що такий самий звичай зафіксував і польський етнограф О. Кольберг в інших селах Покуття, а саме в с. Чортівець, що під Обертиним [8, с. 263], с. Городниці Городенківського повіту [8, с. 269].

На другий день весілля, після обіду вела свашка молоду до церкви «до віводу». Того ж вечора посилав батько молодої сина або когось з родини до батька молодого просити на «сьмініни». Для цього відрядженого посла, перев'язували через плече жіночим поясом. Запрошенні молодята брали по пару колачів, а сваха півня з позолоченим вінком на шиї, і йшли до батьків молодої. На «сьмінінах» гості забавляються аж доранку [3, с. 33]. Другого дня мати молодої приходила до неї зашивати в подушку вінки, на яких вони мали спати [3, с. 34]. На цьому весіллі в с. Далешів закінчувалося.

Інша згадана нами дослідниця О. Голубовичева в 1914 р. записала весіллі в с. Ілинці Снятинського повіту. За її записами, весіллі тривало 5 днів. Звичай після сватання, в суботу молодята йшли на сповідь. У неділю робили «зачинання» цього вечора молоду заплітали у коси. Досвіта у понеділок зачинали вбирати голову молодої в «бинди», «волічки», «гірданчики», «позолочену бинду», «реску» та вінок. Цього ж дня запрошували гостей на весіллі. Молодий і дружба запрошувати на весіллі, їздючи верхи на конях, яким прив'язували коло вух по киці з «деревця», що означало, що то коні весільні [5, с. 181].

Висвітлюючи загальну характеристику весілля Снятинського повіту, О. Голубовичева подала досить детальну характеристику складу весільних чинів, і роль, яку вони виконували на весіллі, а саме: дружкам, дружбам, «світівкам», «кодашу», «боярам», «матці» [5, с. 178–179]. Так, вона зауважила, що, запрошуючи на весіллі, молодий з молодію намагалися не зустрітися в селі, бо за народним повір'ям вважалося, що між ними буде сварка в житті [5, с. 182]. У понеділок вечером хлопці і дівчата сходилися на «гуски». У вівторок зранку молодята збиралися до шлюбу. Відмітила О. Голубовичева і місцевий звичай, коли молодята брали шлюб, то на їх одязі нічого не защипали для того, «щоб жите не було завезане» [5, с. 183]. Також звернула увагу на звичай, коли перед шлюбом молоду перев'язували «попід пахи» додатковим рантухом. На думку дослідниці, це означало, «що вона вже жінка» [5, с. 184]. Відмітило, що такі самі весільні традиції зафіксовані І. Волошинським в с. Далешів Городенківського повіту [3, с. 22].

Досить детальну характеристику дослідниця зазначила про ритуальний колач. Так, зі слів О. Голубовичевої «колач видкий» перед тридцятьма роками, називали «дивуном», а пізніше – «видкий». Прикрашали його з чотирьох сторін «позліткою» і перев'язували червоною волічкою. Назва цього колача пішла від того, що молода дивилася крізь колач, коли їхала до молодого. Також хлібом і калачами витали молодого і молоду, як приходили від шлюбу і коли молодий віз молоду до свого дому. Також у хліб або в колач встромляли весільне деревце. Колачі дарували священикові, дякові, батькові, матці, музикам та кухарці [5, с. 186].

Цікавими є записи О. Голубовичевої викупу молодої у брата. Так, зі слів автора, «коло молодої сидит брат, молодий маї его скупити, дає ему ножик, гроші» [5, с. 189]. На переконання археолога, антрополога Ф. Вовка, звичай дарувати ножі, це був відгомін далекої епохи, коли викупне за молоду давали братам зброєю [2, с. 277]. Тільки після цього брат покидав свою сестру й уступав місце молодому. При цьому, за місцевим звичаєм, один одному старалися присісти на край сорочки, хто скоріше кому присяде, той буде головувати в сім'ї.

У с. Ілинці Снятинського повіту вечір коли молодий привів молоду додому, називався «приводина». Цього ж вечора після гостин, свашки роздягали молоду з рантуха, знімали вінок і завивали в «платинку», по молодички. Зняття вінка з голови символізувало, що вона перейшла в статус молодички. В середу зранку молодята разом з музикантами і кількома свашками йшла до церкви «до віводу» [5, с. 191]. У четвер молода одягалася в перемітку і йшла з своїм чоловіком в гості до своїх батьків. У п'ятницю не відбувалося нічого. В суботу родичі молодого одягали дружбу в червоний пояс, завітчували його квітками і посилали до родичів молодой, щоб прийшли у вечір «на відгрязини», на цьому весілля закінчувалося [5, с. 193].

Таким чином, цінність записів традиційної весільної обрядовості Покуття у розвідках М. Колцуняка, В. Равлюка, І. Волошинського, О. Голубовичевої полягає в тому, що вони містять найдокладніші та найповніші народознавчі відомості з краю. Дослідники зафіксували всі характерні для Покутського етнографічного масиву (Коломийського, Городенківського, Снятинського повітів) етапи весільної обрядовості, її складові частини, обрядові компоненти і деталі. Їхні записи зроблені в межах одного етнографічного ареалу, що дають нам змогу уявити покутський тип весільного обряду, а також простежити його локальні особливості.

Список використаних джерел

1. Весілля: у 2 кн. / упор. Шубравська М. М. (тексти, примітки), Правдюк О. А. (нотний матеріал). – К., 1970. – 480 с.
2. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології / Федір Вовк Нова редакція. – Х., 2015. – 463 с.
3. Волошинський І. Весіле в Делешеві, Городенківського повіту / Іван Волошинський // Матеріали до української етнології. – Львів, 1919. – Т. XIX–XX. – С.2–34.
4. Волошинський Іван. Листи до Гнатюка 1912–14 Далешів // Відділ рукописів ЛННБ ім. В. Стефаніка. – Ф.34 (Гнатюка). – Од. зб. 110 / п.6. – 4 арк.
5. Голубовичева О. Весілля в селі Ілинцях Снятинського повіту / Олена Голубовичева // Матеріали до української етнології. – Львів, 1919. – Т. XIX–XX. – С.177–193.
6. Колцуняк М. Весілля в Ковалівці. Етнографічні записи Николи Колцуняка (1889) / Микола Колцуняк. – Коломи: Вид-во поліграфічне товариство «Вік», 2015. – 126 с.
7. Колцуняк Микола «Весілля в Ковалівці в повіті Коломийським» – етнографічний опис. Додаток лист автора до [О. Барвінського] // Відділ рукописів ЛННБ ім. В. Стефаніка. – Ф.4554 (Барв.). – п. 267. – 1–2 арк.
8. Kolberg O. Pokucie. Cz. 1. / O. Kolberg // Dzieła wszystkie. – T.29. – Wrocław–Poznań: PTL, 1962. – 360 s.
9. Лен'о Т. Традиційна весільна обрядовість бойків Закарпаття. Міжетнічні паралелі / Таїсія Лен'о // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун.-т ім. Т. Шевченка, Ін-т політ. та етнонац. дослідж. НАНУ. – К.: УНІСЕРВ, 2013. – №40. – С.48–59.
10. Паньків М. Весілля у с. Вербівцях на Городенківщині / М. Паньків. – Івано–Франківськ, 2000. – 106 с.
11. Равлюк В. Весілля в селі Орельці Снятинського повіту на Станіславщині / Василь Равлюк // Весілля У 2–х кн. – Київ: Наукова думка, 1970. – Кн.2. – С.183–214.
12. Шухевич В. Гуцульщина: у 5 кн. // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1902. – Т.3. – 256 с.

References

1. Vesillja: u 2 kn. / upor. Shubrav's'ka M. M. (teksty, prymitky), Pravdyuk O. A. (notnyj material). – K., 1970. – 480 s.
2. Vovk F. Studii' z ukrai'ns'koi' etnografii' ta antropologii' / Fedir Vovk Nova redakcija. – H., 2015. – 463 s.
3. Voloshyn's'kyj I. Vesilje v Deleshevi, Gorodenkivs'kogo povitu / Ivan Voloshyn's'kyj // Materijaly do ukrai'ns'koi' etnologii'. – L'viv, 1919. – T. XIX–XX. – S.2–34.
4. Voloshyn's'kyj Ivan. Lysty do Gnatjuka 1912–14 Daleshiv // Viddil rukopysiv LNNB im. V. Stefanyka. – F.34 (Gnatjuka). – Od. zb. 110 / p.6. – 4 ark.

5. Golubovycheva O. Vesillja v seli Ilyncjah Snyatyns'kogo povitu / Olena Golubovycheva // Materijaly do ukrai'ns'koi' etnologii'. – L'viv, 1919. – T. XIX–XX. – S.177–193.

6. Kolcunjak M. Vesillja v Kovalivci. Etnografichni zapysy Nykoly Kolcunjaka (1889) / Mykola Kolcunjak. – Kolomy: Vyd-vo poligraficne tovarystvo «Vik», 2015. – 126 s.

7. Kolcunjak Mykola «Vesillja v Kovalivci v poviti Kolomyjs'kym» – etnografichnyj opys. Dodatok lyst avtora do [O. Barvins'kogo] // Viddil rukopysiv LNNB im. V. Stefanyka. – F.4554 (Barv.). – p. 267. – 1–2 ark.

8. Kolberg O. Pokucie. Cz. 1. / O. Kolberg // Dzieła wszystkie. – T.29. – Wrocław–Poznań: PTL, 1962. – 360 s.

9. Len'o T. Tradycijna vesil'na obrjadovist' bojkiv Zakarpattja. Mizhethnichni paraleli / Tai'sija Len'o // Etnichna istorija narodiv Jevropy: zb. nauk. pr. / Kyi'v. nac. un.-t im. T. Shevchenka, In-t polit. ta etnonac. doslidzh. NANU. – K.: UNISERV, 2013. – №40. – S.48–59.

10. Pan'kiv M. Vesillja u s. Verbivcjah na Gorodenkivshhyni / M. Pan'kiv. – Ivano–Frankivs'k, 2000. – 106 s.

11. Ravljuk V. Vesillja v seli Orel'ci Snyatyns'kogo povitu na Stanislavshhyni / Vasyl' Ravljuk // Vesillja U 2–h kn. – Kyi'v: Naukova dumka, 1970. – Kn.2. – S.183–214.

12. Shuhevych V. Gucul'shhyna: u 5 kn. // Materialy do ukrai'ns'korus'koi' etnologii'. – L'viv, 1902. – T.3. – 256 s.

Tryniak L. V., graduate, Carpathian National University named after Vasyl Stefanyk (Ukraine, Ivano–Frankovsk), efimova.7@mail.ru

The wedding rites of the Pokuttia region in the Ukrainian ethnographic heritage of the second half of the XIX th – early XX th century

The author analyzes the wedding records of the second half of the XIX th – early XX th century taken down by domestic scientists and amateurs engaged in the research of the subject. The study examines the works by M. Koltsuniak, V. Ravliuk, I. Voloshynskyi, O. Holubovycheva that cover the family rituals. Their studies were based on the research of the different parts of Pokuttia – Kolomyia, Sniatyn, Horodenka counties in particular. The aforementioned publications–based analysis attempts to define the distinctive features of the Pokuttia wedding ceremony and specify the main parts of the local wedding traditions.

Keywords: Pokuttia, Kolomyia county, Sniatyn county, Gorodenka county, wedding ceremony, traditions, domestic researchers, local features.

***

УДК 94(477)«19»(048)

Шкільнюк Н. М.,
аспірант кафедри історії України, Тернопільський
національний педагогічний університет
(Україна, Тернопіль), klish_andriy@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ У МІСТАХ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Досліджено проблему розвитку торгово–економічних відносин в Волинській губернії, розглянуто роль ярмаркової, постійної торгівлі у формуванні внутрішнього та зовнішнього ринків регіону й у розвитку торговельної мережі.

Ключові слова: Волинська губернія, економічні відносини, торгівля, ярмарки, торги, торгові операції, торгові шляхи.

Стан торговельно–економічних відносин на Волині почали вивчати ще в другій половині ХІХ ст. Саме в цей період з'являються перші публікації документів, що засвідчують активний торговельний рух на Волині в контексті загальної історії торгівлі Європи. Це, насамперед, документи Архіву Південно–Західної Росії, «Пам'ятники», які видала київська комісія для розгляду давніх актів.

Торговельні відносини та економічні зв'язки Волині досліджували відомі вчені – М. Грушевський, П. Батюшков, краєзнавці М. Теодорович та В. Іванишев. В. Пришляк написав кандидатську дисертацію на тему «Міжрегіональна торгівля в Україні (кінець ХVІІ – 60–ті рр. ХVІІІ ст.)».